

TOPLU KATALOG

Behire ABACIOĞLU

Millî Kütüphane Bibliyografya
Enstitüsü Müdürü

İki veya daha fazla kütüphanenin koleksiyonlarının tamamına veya muayyen kısımlarına ait bibliyografik künyeleri bir araya getiren kataloglara toplu katalog adı verilmektedir. Toplu katalogların muhtelif çeşitleri vardır. Şümulüne göre toplu kataloglar millî olabilirler yani memleketin bütününe şamildirler veya mahallî olurlar. Toplu katalog mahallî olduğu takdirde sadece bir veya birkaç şehrin kütüphaneleri muhteviyatını bir araya getirir. Millî veya mahallî toplu katalog muayyen ihtisas kütüphanelerine münhasır olabilir. Toplu katalog, şümulüne giren kütüphanelerin koleksiyonlarının tamamını havi olabildiği gibi yalnız bir kısmını da havi olabilir. Yani kütüphanelerin yalnız periyodik koleksiyonlarını bir araya getirir, yazmalara münhasır olur, yabancı dildeki eserleri toplar v.s.

Birden fazla memlekete şamil olan toplu kataloglar da mevcuttur. Bugün hiçbir kütüphane dünya neşriyatının tamamını takip etmek iddiasında bulunamaz. Her kütüphane kendi ihtiyaçlarına ve gayesine en uygun kitapları almak, hatta bunlar arasında da bir seçme yapmak mecburiyetindedir. Diğer taraftan çok defa kendi koleksiyonları vasıtasıyla cevaplandıramıyacağı sualler karşısında kalır. Toplu katalog, okuyucuya tek bir kütüphanenin değil, muhtelif kütüphanelerin koleksiyonlarının; hepsinden istifade imkânlarını sağlar.

Toplu katalog kitap satın alınması işinin ayarlanmasında da mühim faydalar temin eder. Toplu katalog sayesinde iştirak eden kütüphanelerde mevcut boşlukları tayin etmek kolaylaşır. Bir kütüphanede muayyen bir eser çok sayıda mevcutsa ve esere aynı derecede veya daha fazla ihtiyacı olan bir kütüphane bu eserden mahrumsa iki kütüphane arasında mübadele yapma yoluna gidilebilir. En mühimi, iştirak eden kütüphaneler müşterek bir satın alma ko-

misyonu kurdukları takdirde satın alma işleri geniş ölçüde koordine edilmiş olur. Çok pahalı olan bir eser birkaç kütüphane için birden alınmaz, yalnız bir kütüphane tarafından satın alınır. Bu eserin hangi kütüphanede mevcut olduğu toplu katalog sayesinde meçhul olmaktan çıkar. Millî ve milletlerarası ölçüde ödünç kitap verme işlerinin ayarlanmasında toplu katalogların mevcudiyeti zarurî bulunmaktadır. Memleket dahilinde iare işleriyle uğraşan servisler daima toplu katalog servislerinin yanında iş görür. Milletlerarası iare işinde de toplu katalogun rolü çok büyüktür. Çünkü eseri hariçten ödünç olarak getirtilmeden evvel bunun memleket dahilinde mevcut olup olmadığı, dolayısıyla kolaylıkla temininin kabül olup olmadığı tahkik edilir.

Bugün bir kütüphanenin vazifesi sadece elinde bulundurduğu eserleri okuyucuya vermek değildir. Okuyucuya, bulamadığı kitabı nereden ve ne şartlarla temin edebileceğini bildirmek de modern kütüphaneciye düşen vazifelerden biridir. Bu sebeptendir ki, büyük kütüphanelerde enformasyon servisleri kurulmuştur. Bu servislerin hayatîyeti toplu katalogların mevcudiyetiyle kaimdir.

Toplu katalog, bir yerine birçok kütüphanenin muhtevasından arayıcının istifadesine imkân veren bir vasıttır.

Muhtelif memleketlerdeki belli başlı toplu kataloglar: Toplu katalog faaliyetlerinin en çok olduğu yer Birleşik Amerika'dır. Verilen istatistiklere nazaran Birleşik Amerika'da 117 toplu katalog mevcuttur. Millî ölçüde ve umumi mahiyetteki ilk toplu katalog faaliyeti 1901 senesinde başlamıştır. Washington'da Kongre Kütüphanesinde fişler üzerinde hazırlanmış muazzam bir toplu katalog mevcuttur. 600 den fazla kütüphanenin iştirak etmekte olduğu kataloga Kanada ve diğer bazı Avrupa memleketleri de fiş göndermektedirler.

Chicago'da da büyük bir toplu katalog mevcuttur: "American Imprints Inventory" Amerika'da matbaanın ilk defa kurulması tarihinden itibaren yayımlanmış eserlerin toplu katalogudur. Bu katalog 1941 senesinde 2 milyon fiş ihtiva etmekteydi. (Bk. Malclès: Les sources du travail bibliographique).

İngiltere'de kitap iaresi büyük ölçüde yapılır ve iare işlerini organize eden Kütüphane, toplu katalogun da merkezidir. National Central Library adı verilen bu kütüphane muhtelif mahallî kütüp-

haneler ağının merkezindedir. Mahalli kütüphaneler kendi kitaplarının bibliyografik künyelerini muntazam olarak merkeze gönderirler. Ödünç kitap isteme halinde merkez, toplu katalog vasıtasıyla kitabın hangi kütüphanede olduğunu tayin eder ve talebi oraya intikal ettirir. Talebi alan mahalli kütüphane, kitabı doğrudan doğruya isteyen müesseseye gönderir.

İsviçre toplu kataloglar vücutte getirme ihtiyacını fazlasıyla hissetmiş memleketlerden biridir. Bilindiği üzere İsviçre'de halk üç ayrı kültür grubuna mensuptur. İsviçre'nin Alman bölgesinde bulunan bir umumî kütüphanedeki kitaplar mahiyet, muhteva ve dil bakımından onun bitişğinde bulunan diğer bölgedekinden farklıdır. Ayrıca İsviçre, küçük bir memleket olması hasebiyle, kendi neşriyatı ilmi araştırmalar bakımından kâfi gelmemekte ve yabancı memleketler neşriyatına büyük ölçüde muhtaç bulunmaktadır. Asrın başında Helvetica ismi verilen yerli neşriyatın Millî Kütüphanede toplanmasına başlanmıştır. Bu koleksiyonu yabancı dildeki eserlere mahsus bir toplu katalogla tamamlamak bir zaruret olmuştur. Bu ihtiyacı ilk defa ifade eden Zürih Merkez Kütüphanesi Müdürü Hermann Escher'dir. Teklif, 1912 senesinde yapıldığı halde ancak 1927 yılında kanunî muvafakat elde edilebilmiştir. O zamanki Millî Kütüphane Müdürü Marcel Godet, mevcut en iyi sistemi tespit etmek üzere bir tetkik seyahati yapmış ve neticede Frankfurt'ta tatbik edilmekte olan ve Berghöffer sistemi denilen sistem kabul edilmiştir. Bu sistemin esası şudur: Müellifin soy adı hesaba katılır, öz adı hesaba katılmaz. İsviçreli, bu usûlün araştırmaları çok kolaylaştırdığı kanaatinde idirler. Toplu katalogun gayesi eserin bibliyografik künyesini tam olarak bildirmek değil, sadece eserin nerede bulunduğunu tayin etmektir ve bu maksatla yapılan bir araştırmaya da sadece soy adlarına göre yapılmış bir tasnif kâfi gelir demektedirler. Bu usûlün en belli başlı mahzuru, aynı soyadını taşıyan müelliflerin eserlerinin birbirine karışmış olmasıdır. Meselâ Jean-Jacques Rousseau ile Charles Rousseau'nun eserlerini birbirinden ayırd etmek için mutlaka kitap adını bilmek lâzım gelmektedir. İsviçre toplu katalogunda başlangıçta 6 seri halinde fişler sıraya konuyordu. Öyle ki bugün bir araştırma yapılacağı zaman 6 ayrı seride eseri aramak icap etmektedir. Bu durumun önüne geçmek üzere bugün münevver işsizlerden müteşekkil fahri bir grup ayrı 6 seriyi ayrı

alfabetik sıraya sokmak için çalışmaktadırlar. Bir kişi bu işte çalıştığı takdirde 30 sene sonra bütün katalogun aynı alfabetik sıraya sokulabileceği hesap edilmiştir. Katalog yalnız başlangıç tarihinden on sene evveline kadar olan eserleri ihtiva etmektedir. Ayrıca broşürler (İsviçrelilerce 100 sayfadan az olan kitaplar), tezler, helveticalar kataloga dahil değildir.

Almanya da toplu katalog vücuda getirme ihtiyacını fazlasıyla hissetmiş olan memleketlerden biridir. Bilindiği üzere Almanya, uzun müddet siyasi birlikten mahrumdu. Her Alman devletinin bir devlet kütüphanesi vardı ve bu kütüphane sadece kendi hudutları dahilindeki neşriyatı Derleme Kanunu vasıtasıyla tophiyabiliyor, diğer Alman devletlerinin neşriyatını ise satın almak mecburiyetinde kalıyordu. 1884 senesinde büyük Alman kütüphanelerinin koleksiyonlarına ait künyeleri tek bir yerde toplamak kararı alındı. Merkez olarak Berlin'deki Prusya Devlet Kütüphanesi seçildi. Başlangıçta bu toplu katalog, yalnız Prusya Devlet Kütüphanesine ve Prusya devleti dahilinde bulunan üniversite kütüphanelerine şamildi. Yavaş yavaş diğer devletlerin kütüphaneleri de toplu kataloga iştirak etmeğe başladılar. 1934 senesinde Alman devletlerinin belli başlı kütüphanelerinin hepsi toplu kataloga iştirak etmiş bulunuyordu. Bu kataloga evvelâ yeni alınmış kitapların fişleri gönderilmeğe başlandı. Daha sonra iştirak eden kütüphaneler eski fişlerini de toplu kataloga gönderdiler. 1930 senesinde katalogun neşrine karar verildi ve "Gesamtkatalog der Preussischen Bibliotheken" adı ile 1930—1935 seneleri arasında 8 cilt basıldı. Bu 8 cilt yalnız A harfi ile başlayan eserlere aittir. 1936 senesinde katalogun B harfi neşredilmeğe başlandı. Bu tarihten itibaren kataloga "Deutscher Gesamtkatalog" adı verilmiştir. İkinci dünya harbinin başlaması ile neşriyat durdurulmuş ve katalog 14 üncü ciltte ve B harfinin ortasında kalmıştır.

Gerek hazırlanması, gerek baskısı bakımından büyük bir mükemmeliyet arzeden bu katalog Millî Kütüphanemizde mevcut bulunmaktadır.

Fransa, toplu katalog faaliyeti bakımından önde gelen memleketlerden değildir. Bütün Fransız neşriyatının Millî Kütüphanede toplanmış olması toplu katalog çalışmalarının ihmal edilmesine sebep olmuştur. Fransa'da umumi mahiyette millî veya mahalli bir toplu katalog yoktur. 1936 senesinde bütün Paris kütüphanelerine

şamil bir toplu katalog yapılmak üzere teşebbüse geçilmiş ve başlangıç olarak Paris Millî Kütüphanesinin basılmış kataloğu (*Le Catalogue général imprimé de la Bibliothèque nationale*) de mevcut künyeler birer birer kesilerek fişler üzerine yapıştırılmıştır. Fakat daha sonra bu iş için yeniden tahsisat verilmediğinden teşebbüs akim kalmıştır. Fransa'da muayyen neşriyat gruplarına ait toplu kataloglar mevcuttur. Meselâ: inkunabeller için veya periyodikler için yapılmış toplu kataloglar vardır. Fransa'daki Üniversite Kütüphanelerinin, ayrıca bütün Paris kütüphanelerinin iştirakiyle hazırlanmış olan periyodikler toplu kataloğu teksir suretiyle çoğaltılmaktadır. Mevcut 17 cilt E harfine gelmiş bulunmaktadır.

Kanada'da toplu katalog işlerinde fotografik usullerden istifade edilmektedir. Toplu kataloğa gönderilecek fişlerin birer birer fotoğrafı çekilir. Bu iş için hususi bir alet kullanılmaktadır. Aletin yukarısında bulunan bir delikten fişler içeri atılır. Alet içinde fişlerin fotoğrafı çekilir ve fotoğrafı çekilen fiş, makinenin yanındaki bir sepete sırası bozulmaksızın düşer. Çekilen filimler developpe edilir ve rule halinde Kongre Kütüphanesine gönderilir. Kongre Kütüphanesinde hususi bir fotoğraf kâğıdına çekilir ve her fiş üzerine ait olduğu kütüphaneyi gösteren bir damga basılır.

Fotoğraf alma usulünün sağladığı fayda, sürat ve fişleri çoğaltma esnasında yapılabilecek olan yanlışlıkları önlemek gibi iki mühim husus üzerinde toplanabilir. Fakat bu usulün bazı mahzurları da vardır. Fişlerin basıldığı fotoğraf kâğıdının sathı mürekkeple veya yazı makinesiyle bir düzeltme yapılmasına kolay kolay imkân vermez. Bu kâğıtlar üzerine kurşun kalemle bile ilâveler veya düzeltmeler yapmaya bazan imkân yoktur. Bundan başka bu kartlar çabuk bükülmekte ve fiş kutularında biçimsiz bir hal almaktadır.

Burada dünyaca tanınmış toplu kataloglardan biri olan ve Birleşik Amerika Devletleriyle Kanada kütüphanelerinde mevcut periyodik eserlerin toplu kataloğu "Union List of Serials"dan da bahsetmek yerinde olur. Winifred Gregory tarafından hazırlanmış olan bu kataloğun biri 1927 senesinde diğeri 1943 senesinde olmak üzere iki basımı yapılmıştır. 1943 senesinde yapılan son basımı 660 kütüphanenin iştirakiyle meydana gelmiştir ve 120.000 periyodik eserini ihtiva eder. Periyodikler sahasında yapılmış olan toplu katalogların en tamam olanı ve en çok fayda sağhyamıdır. 3065 sayfa

tutan bu eserde aranamı bulmak çok defa kabil olmaktadır. Eser alfabetik olarak hazırlanmıştır.

Fakat bazı hallerde aranan periyodik ya yayımlıyan müessesenin adı altında veya yayımlandığı şehrin adı altında sıralanmaktadır. Bu eserin ayrıca mevzuumuz bakımından ehemmiyeti, sonunda Daniel C. Haskell ve Karl Brown tarafından hazırlanmış ve dünyada mevcut periyodik toplu katalogları gösteren bir bibliyografyanın mevcut bulunmasıdır.

Türkiye'de toplu katalog: Türkiye'de ilk toplu katalog faaliyetinin İkinci Abdülhamid devrinde başladığı tahmin ediliyor. Millî Kütüphanede taşbasması bir fihrist mevcuttur. Bu fihristin adı, tarihi, müellifi bilinmemektedir. Kütüphanelerin matbu kataloglarını hazırlama işi gibi faaliyetler İkinci Abdülhamid devrinde yapıldığı için bu eserin de o zamanlar basılmış olduğu tahmin ediliyor. Fihristte eserler sistematik gruplara ayrılmıştır. Her grup içinde kitap adlarına göre alfabetik bir sıra mevcuttur. 24 kütüphanenin ismi sayfanın üst kısmına yazılmış ve altlarına kitap hangi kütüphanede mevcutsa o kütüphanenin numarası konmuştur. Gösterilen 24 kütüphanenin 20 sinde birden mevcut olan kitaplar vardır. Fihrist 552 nci sayfaya kadar gelmektedir. Fakat müteakip cilt veya ciltlerin mevcut olup olmadığı, basılıp basılmadığı da malûm değildir. Matbu olmasına rağmen bu eserin ikinci bir nüshasına bugüne kadar rastlanmamıştır. 552 nci sayfa 24 yerine 8 kütüphane ismini havi olduğuna göre ihistin sonunda kopmuş parçalar mevcuttur. Zaten arada da noksan sayfaları mevcut bulunmaktadır.

Türkiye'de ikinci toplu katalog faaliyeti 1935 de "Kütüphaneler Tasnif Komisyonu"nun kurulmasıyla başlar. Bu komisyonun çalışması neticesi hazırlanan kataloglar Maarif Vekâleti tarafından 1943 senesinden itibaren bastırılmaya başlanmıştır. Bu toplu katalog, yazmalara münhasırdır ve şu adı taşır: İstanbul Kütüphaneleri Tarih Coğrafya Yazmaları Katalogları. Katalogun tertibi, tasnif tarzı, kısımları hakkında malûmat edinmek için bizzat katalogun önsözüne başvurmak gerekir. Kısaca hülâsa edelim: Yazmalar, türkçe, arapça ve farsça olarak 3 kısımda ele alınmaktadır. Basılan 10 fasikül türkçe tarih yazmalarına aittir. Her üç kısımda da sistematik bir sıra gözetilmiştir. Yazmaların iç ve dış tavsifleri yapılmakta, ayrıca müellifler hakkında kıymetli biyografik malûmat verilmektedir. Ki-

tabın muhtelif kütüphanelerde muhtelif nüshaları varsa her bir nüshanın hususiyetleri ayrı ayrı gösterilmektedir. Her fasikülün sonunda birer müellif ve kitap adları indeksi mevcuttur. Kitap adları indeksi İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesince hazırlanan transkripsiyon alfabeğine göre hazırlanmıştır.

Toplu katalog sahasında son teşebbüsler Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü tarafından yapılmıştır. Bibliyografya Enstitüsünce hazırlanan ilk toplu katalog "Türkiye kütüphanelerinde mevcut yabancı memleketlerde yayımlanmış periyodilerin toplu kataloğu"dur.

Katalog, fişler üzerine hazırlanarak çoğaltılmış ve Türkiye'de belli başlı kütüphanelere dağıtılmıştır. Hazırlanması sırasında iştirak eden kütüphanelere gönderilmiş olan bir yazıdan bazı kısımları buraya aynen alıyorum :

"Bu katalogta, halkın kolayca istifadesine arz edilmiş olan kütüphanelerle, ancak hususi müsaade ile istifade edilebilen bütün kütüphanelerde mevcut yabancı dillerdeki periyodik eserler kaydedilmiştir. Katalogun gayesi herşeyden evvel ilmi araştırmalara yardım etmektir. Bunun hazırlanmasında hiçbir kategori farkı gözetilmeksizin mevcut periyodiklerin her nevi alınmıştır. Bu suretle Türk kütüphanelerindeki yabancı dillerdeki periyodik eserler hakkında hem bir fikir vermek, hem de birçok hallerde tehlikeli olan seçme işine girişmemek bize daha faydalı göründü.

Katalogun adını yalnız periyodik eserleri ihtiva edecek şekilde tespit etmemize rağmen hiç olmazsa eserin bu ilk basımında yalnız periyodik kelimesinin tam karşılığı olan eserler değil, seri halindeki koleksiyonlar da mevcut bulunmaktadır ki bunlar da bu nevi neşriyate dahil edilebilir.

Bu hususta birkaç tarif ve tavsifi hatırlatmak şüphesiz faydalı olacaktır.

Periyodik : Umumiyetle muntazam ve mahdud fasıllarla çıkan fakat önceden gerek sayı ve gerekse tarih bakımından ne kadar müddet yayımlanacağı belli olmayan, kanuni bir adı olan (aşağı yukarı bütün memleketlerde periyodiklerin adının kaydedilmesi mecburidir) müşterek mesai mahsulü (yani her fasikül muhtelif mevzularda ve muhtelif yazarların yazılarını ihtiva eder) bir yayımdır.

Seri, koleksiyon : Herbiri ayrı bir mevzua ait gayri muntazam

fasıllarla çıkan, umumiyetle tarihsiz, ekseriya numaralı olarak neşredilen eserlerin teşkil ettikleri birliğe seri veya koleksiyon denir.

Kitaplar: Ayrı ayrı ciltler halinde de olsalar uzun bir müddet içinde önceden karar verilmiş olan mevzuda ve bütün ciltlerde aynı adı taşıyan bir yayımdır.

Kataloga iştirak eden kütüphaneler üç kısma ayrılmışlardır :

A) Koleksiyonlarını serbestce umumun istifadesine arzedenler.

B) Hususi müsaade alınmadan koleksiyonlarından istifade edilemeyenler.

C) Ancak eserlerinin fotokopi veya mikrofilmünün alınmasına müsaade edenler.

Kataloga iştirak eden kütüphaneler listesinde önce katalogta kütüphaneyi temsil eden sıra numarası (1-49 rakamları Ankara kütüphaneleri, 50-99 İstanbul, 100 diğer vilâyet kütüphaneleri için) sonra kütüphanenin adı ve adresi, en sona da kütüphanenin nev'ini gösteren A.B.C. harfleri konur.

Yayın tarzı: İlk nüsha, bibliyografik künyeleri milletlerarası ölçülerde (7,5X12,5 cm.) fişler üzerine hazırlanmış bir çalışma nüshasıdır. Birkaç ay içinde hazırlanmış olan bir toplu katalog (Catalogue collectif), henüz birçok kütüphanelerinde periyodik eserleri tasnif edilmemiş bir memleket bütünü için, tam olmak iddiasında bulunamaz. Şimdiden 5000 (Halen 8000)i geçen eser adıyla zenginleştirilmiş olan bu katalog daha birçoklarını ihtiva etmek ve koleksiyonları ki, bir hayli tadilatı nazarı itibara almak mecburiyetinde olacaktır.

Bibliyografya Enstitüsü eski fişlere ilâve edilmek veya aralarına yerleştirmek üzere gelen fişleri ilâve ettikçe ve bütün kütüphanecilerin müşterek mesâileri sayesinde ikinci basımı bir cilt halinde yayımlıyacaktır.

Künyelerin yazılışı: Esas künye şu unsurları ihtiva eder: Sıra numarası, periyodığın adı, son yayımlandığı yer ilk ve son yayım tarihi, yayıma ara verildiği takdirde bu müddet, ilk yayım tarihinden sonra konan (+) işareti periyodığın çıkmaya devam etmekte olduğunu gösterir. Periyodığın eski adına yapılan işaret fişleri.

Üfki bir çizgi künyenin bibliyografik kısmıyla ikinci kısmını birbirinden ayırır. Bu ikinci kısımda kütüphanelerin numaraları ve ihtiva ettikleri koleksiyonlara ait teferruat: cilt numarası (noksan

ciltler parantez içinde yazılmıştır). Koleksiyonun başlangıç ve son yayım tarihleri; (+) işareti kütüphanenin bu koleksiyonu almaya devam ettiğini gösterir. Eğer periyodığın üzerinde cilt numarası yoksa yahut numaralı seriler içinde cilt numaraları seri numarası ile beraber değişiyorsa bu takdirde yalnız senecleri yazılır ve noksan yıllar parantez içinde gösterilir. YS inisiyalleri cilt numaralarından evvel yazılır ve bu suretle numaranın yeni seriye ait olduğu anlaşılır. Her künye onlu tasnif sistemine göre numaralanmıştır. Aşağıda örnek olarak verilen fiş şöyle okunacaktır :

1220 ARCHIVES OF INTERNAL MEDICINE. Chicago	
22615	1908+
25: 68-73/1941—1944	
54: 53-79. (80-82). 83. 84. (85), 89+/1934+	61

1220 katalog numarası, Archives of internal medicine, periyodığın adı, 1908 den beri çıkmakta, halen de Chicago'da yayımlanmaktadır. 61 onlu tasnif sisteminde tıp bölümünü gösterir.

22615 numaralı fişte mecmuanın eski adı kayıtlıdır. 25, Ankara Üniversitesi İç Hastalıkları Kliniği kütüphanesinin katalogtaki numarasıdır, veya rumuzudur. 1941—1944 yılları arasında yayımlanan 68-73. ciltler tamamdır. 54, İstanbul Tıp Fakültesi Kütüphanesinin katalogtaki numarasıdır. Aynı periyodığın 53-79, 83, 84 ciltleri ve 89. ciltten sonrası bu kütüphanede de mevcuttur. 80, 81, 82 ve 85 numaralı ciltler eksiktir. 1934 yılında 53. citle başlayan bu koleksiyonu kütüphane almaya devam etmektedir.

Eğer bir mecmua çıktığı müddet zarfında ismini değiştirirse, bununla beraber cilt ve sene kayıtları birbirini takip ediyorsa bu koleksiyona ait malûmat yeni seri kaydı konarak veya konularak mecmuanın son adına göre olan fişte toplanır.

Eğer mecmua adını değiştirdiği tarihten itibaren yayımladığı ciltlere de 1 den başlamak üzere numara verirse bunun eski neşriyatın bir devamı olup olmadığına dair elimizde bir delil bulunmadığından mecmuanın yeni adına göre ayrıca bir fiş yapılır.

Periyodik adlarının tespiti aşağıdaki kaidelere uygun olarak yapılır :

Başta bulunan harfi tarifler alınmaz, yalnız bazı almanca baş-

liklarda harfi tarifi kaldırılmasıyla mâna değışiklikleri husule geldiğinden periyodığın adından sonra harfi tarifi de yazılır. (Deutsche Buch, Das). Yardımcı adlar iki ayrı periyodığı birbirinden tefrik etmeye yaradığı takdirde alınır. Akademi, cemiyet v.s. yayımları için esas fişten başka yayımlayan müessese adına göre de bir fiş yapılır. Araştırmaları azami derecede kolaylaştırmak için esas fişe birçok işaret fişleri yapılmıştır.

Künyelerin tasnifi: Fişler, yabancı memleketlerde ezümle Amerika (Gregory, Union List of Serials) ve Fransa'da en çok kullanılan en teknik ve en basit alfabetik sisteme göre tasnif edilir. Bu tasnif sisteminde baştaki harfi tarifler müstesna olmak üzere kelimeler ayrı ayrı nazarı itibara alınarak alfabetik olarak herbiri arkası sıra yerleştirilir.

Meselâ fişlerin alfabetik olarak dizilişı aşağıdaki şekilde yapılır :

Journal asiatique

Journal de chirurgie

Journal de l'Ecole polytechnique

Journal de la Société de statistique de Paris

Journal de la Société finno-ougrienne

Journal de psychologie normale et appliquée

Journal militaire officiel

Journal of anatomy

Journal of urology

Journal télégraphique

Bu tasnif tarzı birçok büyük Türk kütüphanelerinde tatbik edilmiştir. Kataloğtan faydalananlara bu tarz daha kullanışlı gelmektedir. Bu sistem, kitap adının en küçük elemanlarına (harfi tarif, edat) dahi büyük bir kıymet verdiğiinden ve araştırmacının çalışma notlarında ihmal ettiği bu unsurlar onun araştırmalarını daha muğlaklaştırabileceğinden bazı tenkidlere maruz kalmaktadır. Bunun için bazı memleketlerde bilhassa Almanyada başka tarz bir alfabetik tasnif sistemi kullanılır. Bu sisteme göre ne edatlar ve ne de harfi tarifler alfabetik sırada nazarı itibara alınmazlar. Biraz önce verdiğimiz alfabetik sıra esası bu defa şöyle olacaktır :

Journal of the American chemical society

Journal of anatomy

Journal asiatique

Journal de chirurgie
 Journal de l'École polytechnique
 Journal militaire officiel
 Journal de psychologie normale et appliquée
 Journal de la Société finno-ougrienne
 Journal de la Société de statistique de Paris
 Journal télégraphique
 Journal of urology

Toplu katalog, bir bilânço kıymetini haiz olmakla beraber araştırmalarını bir nihayet noktası olarak değil fakat bir başlangıç noktası olarak mülâhaza edilir. Katalog bütün mühim kaynakları istifadeye arzeder, bununla beraber koleksiyonlardaki eksikleri, bu eksik koleksiyonların kütüphanelerdeki dağılımını da gösterir.

Tasnif için kullanılan alfabe sistemi Milli Kütüphane enstrüksiyonunda kullanılan sistemin aynıdır.

Sistematik tasnif imkânları : Her fişin üzerinde bulunan sistematik tasnif numarası, tasnifi arzu eden kütüphanelerin ve bilhassa ihtisas kütüphanelerinin, fişlerden birer nüsha daha yapıp bunları tasnif etmek suretiyle, hattâ kendi ihtiyaçlarına göre fişlerin üzerindeki onlu tasnif sisteminin numaralarına diğer tali derecedeki rakamları ilâve ederek eserlerin daha katı yerlerini bulup teferruath bir sistematik (mevzua göre) kataloga sahip olmalarını mümkün kılacaktır.,

Bu toplu katalog, Türkiye Kütüphanelerinde mevcut olan ve yabancı memleketlerde yayımlanmış bulunan bütün periyodiklerden tek ve büyük bir koleksiyon gibi istifade edilebilmesini mümkün kılmakta, ayrıca kütüphanecilere kendi periyodik kataloglarını tanzim ederken her koleksiyonun evveliyatı hakkında malûmat vermeye de yaramaktadır.

Bibliyografya Enstitüsünün ikinci toplu katalog faaliyeti Türkiye kütüphanelerinde mevcut bulunan yabancı memleketlerde yayımlanmış eserlerin toplu katalogudur. Burada "yabancı dil" ve "yabancı memleketlerde yayımlanmış" tabirleri üzerinde durmak isterim. Bibliyografya Enstitüsünce hazırlanan bu iki toplu katalog, yabancı dildeki periyodiklere veya eserlere münhasır değil yabancı memleketlerde yayımlanmış eserlere münhasırdır. Türkiyede basılmış yabancı dildeki bir eser veya periyodik bu katalogların hududu dışında kahr. Çünkü Türkiyede basılmış her eser yabancı dil olsun

veya olmasının Derleme Kanunu gereğince Türkiyede beş Kütüphaneye gönderilmektedir. Bu sebeple Türkçe eserlerin ve Türkiyede basılmış yabancı dildeki eserlerin nerede mevcut oldukları malûm demektir. Araştırmacı, bunları bulmak ve bunlardan istifade edebilmek için bir toplu kataloğa müracaat etmek ihtiyacında değildir. Buna mukabil Yabancı bir memlekette basılmış türkçe bir eser veya periyodik toplu kataloglara alınır. Çünkü bunlar Derleme Kanunu gereğince Türkiye'deki muayyen beş Kütüphaneye gelmektedir ve bu yüzden hangi kütüphanede olduklarını toplu katalog vasıtasıyla tesbit etmek icabeder.

Türkiye kütüphanelerinde mevcut yabancı memleketlerde yayımlanmış eserlerin toplu kataloğu Millî Kütüphane Bibliyografya Enstitüsünde alfabetik olarak hazırlanmaktadır. Ayrıca gelen fişler sistematik bir tasnife tabi tutularak "Yabancı Dil Eserler Bülteni-Türkiye Kütüphanelerine en son giren yabancı memleketlerde yayımlanmış eserlerin sistematik listesi" adı ile çoğaltılmakta, iştirak eden Kütüphanelere ve ilgili müesseselere gönderilmektedir. Böylece iştirak eden Kütüphanelerin ne gibi eserler satın almakta oldukları ve bir kütüphanede mevcut bulunmayan bir eserin hangi kütüphaneden temin edilebileceğini araştırmacı büyük bir kolaylıkla tespit edebilmektedir.

Şimdiye kadar iki sayısı çıkmış bulunan Yabancı Dil Eserler Bültenine iştirake davet edilen kütüphanelerin ancak bir kısmı buna iştirak etmiştir. Fakat toplu katalog çalışmalarında, toplu kataloğa başlandığı an, bütün kütüphanelerin tam olarak iştirak etmesi beklenemez. Yukarıda bahsetmiş olduğumuz Deutscher Gesamtkatalog başlangıçta yani 1884 yılında bir kaç kütüphaneye şamildi. 1935 senesinde iştirak eden kütüphanelerin adedi 103 olmuştur. Buna benzer pek çok misal verilebilir. İştirak nispeti kütüphanecilerin alışkanlığı arttıkça, toplu katalogun sağladığı hizmetler bilfiil görüldükçe artar. Aynı şekilde muayyen bir tarihten itibaren kütüphanelerde mevcut bütün koleksiyonların toplu kataloğu yapılması işine girilemez. Böyle bir tasavvur ancak muhtelif safhalar halinde gerçekleştirilebilir. Meselâ toplu kataloğa yeni alınan eserlerin toplanmasıyla başlanır ve bu katalog yoluna girdiği zaman ihtiyaç ve imkânlar nazarı itibara alınarak daha eski eserlerin de toplu kataloğu yapılması işine girilir. Yabancı Memleketlerde Yayımlanmış eserler Toplu Kata-

loğu ve Bültenine de son zamanlarda daha çok sayıda kütüphanenin fiş göndermiş olması bu yoldaki kanaatlerimizi ve ümitlerimizi kuvvetlendirmektedir. Yabancı Memleketlerde Yayımlanmış Eserler Toplu Kataloğuna iştirak eden kütüphanelerin gönderdikleri bütün fişler dahil edilir. Ancak bültene girecek eserler hususunda çok fazla geniş tutulan bir seçme yapılmaktadır. Toplu kataloğun gayesi her şeyden evvel ilmi araştırmaları kolaylaştırmaktır. Bu bakımdan sırf vakit geçirmek üzere okunan halka mahsus romanlara bültende yer verilmemiştir. Halk için yazılmış romanların veya "vulgarisation" adı verilen kitapların da bazan araştırma mevzuu olabileceği söylenebilir. Çocuk ve mektep kitapları da bültene dahil edilmemiştir. Burada da öğretmenler kendi faaliyetleri bakımından bu tip kitapların çok lüzumlu olduğunu söyleyerek itiraz edebilirler. Umumiyetle broşürler bültenin dışında bırakılmıştır. Bununla beraber bir etüt mahsulü olan bazı kıymetli yazılar sırf kısa oldukları için bültenin dışında bırakılmamıştır. Şüphesiz bu seçme işi her seçmede olduğu gibi izafi kalmaktadır. Fakat şüpheli bir vaziyette mühim bir unsuru dışarda bırakmaktansa bültene belki de lüzumsuz bir fazla fiş koyma yolu tercih edilmektedir.